

Тетяна Сергіївна ШАБАТУРА

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств,
Одеський державний аграрний університет

Наталія Володимирівна ЛАГОДІЄНКО

старший викладач кафедри обліку і аудиту,
Миколаївський національний аграрний університет

**МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА**

Шабатура, Т. С. Методологічне забезпечення реалізації фінансового потенціалу підприємства аграрного виробництва [Текст] / Тетяна Сергіївна Шабатура, Наталія Володимирівна Лагодієнко // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 19. – № 3. – С. 101-106. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті поглиблено методологічні засади оцінки фінансового потенціалу підприємства з урахуванням розвитку сучасних ринкових відносин. Розглянуто фінансовий потенціал підприємства з позиції його здатності створювати конкурентні переваги задля максимізації ринкової вартості бізнесу як головного критерію його інвестиційної привабливості та фінансового захисту його бізнес-інтересів. Оптимальним сценарієм нарощення фінансового потенціалу підприємства за ресурсним підходом є пошук балансу між його наявними ресурсами та прихованими здібностями. Пропонуємо використовувати систему показників вимірювання вартості підприємства на основі ресурсних факторів її створення. Проведені дослідження дають підставу для висновку, що за сучасних ринкових умов розвитку фінансовий потенціал підприємства варто розглядати як здатність підприємства створювати конкурентні переваги задля максимізації ринкової вартості бізнесу, аспектом забезпечення яких є детермінанти ринкового успіху та ключові компетенції.

Ключові слова: підприємство; фінансовий потенціал; ринкова вартість бізнесу.

Tetiana Serhiivna SHABATURA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Businesses Economics
Odessa State Agrarian University

Natalia Volodymyrivna LAHODIYENKO

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Accounting and Auditing,
Mykolayiv National Agrarian University

**METHODOLOGICAL SUPPORT OF REALIZATION OF FINANCIAL POTENTIAL OF THE
AGRICULTURAL PRODUCTION ENTERPRISES**

Abstract

The methodological basis for assessing the financial potential of the company with the consideration of the development of modern market economy are deepened in the article. We have considered the financial potential of the company from the standpoint of its ability to create competitive advantages to maximize the market value of the business as the main criterion for its attractiveness and financial protection of its business interests. The best scenario for the increasing of financial capacity of enterprise as for the resource approach is the search of the

balance between the available resources and hidden abilities. We propose to use the system of value measurements on the basis of the resource factors of its creation. Our studies provide a basis for concluding that under current market conditions the financial potential of the company should be considered as the company's ability to create a competitive advantage to maximize the market value of the business.

Keywords: *enterprise; financial potential; market value of the business.*

JEL classification: Q14

Вступ

Зміна парадигми управління вітчизняними підприємствами аграрного виробництва, зумовлена об'єктивними ринковими процесами, а насамперед активізацією інвестиційної діяльності та розвитком кредитного, страхового та фондового ринків, актуалізує питання оцінки фінансового потенціалу підприємства як інструменту вирішення багатьох завдань, що постають перед суб'єктами ринково-економічних відносин в Україні. Водночас повільне відновлення посткризової економіки країни ускладнює процес ефективного використання та реалізації фінансового потенціалу підприємства аграрного виробництва через відсутність єдиного методологічного підходу, визначеної методики та стандартного набору інструментів щодо його оцінки.

Питанням визначення наукової атрибуції категорії «економічний потенціал підприємства» та науково-методичним засадам його оцінки присвячені наукові праці таких відомих вчених, як: В. Г. Андрійчук, М. Я. Дем'яненко, Н. С. Краснокутська, І. О. Крюкова, Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. О. Непочатенко, П. Т. Саблук, І. Б. Хома, Л. Ф. Чумак, А. В. Чупіс, О. Г. Шпикуляк, С. М. Шкарлет та інші [1-15]. Проте, незважаючи на вагомість їх наукового доробку, головна увага науковців акцентується переважно на термінологічній та класифікаційній проблематиці, тоді як конкретні розробки щодо оцінки фінансового потенціалу підприємства залишаються ще й досі відкритими та дискусійними, що і підкреслює необхідність поглиблення методологічного апарату проблеми дослідження.

Мета статті

Мета статті полягає в поглибленні методологічних засад оцінки фінансового потенціалу підприємства з урахуванням розвитку сучасних ринкових відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження

Критичний аналіз наукових джерел свідчить, що за сучасною економічною наукою визначення категорії «фінансовий потенціал підприємства» є неоднозначним. З огляду на масовість подій, які описує економічний потенціал підприємства, його формулювання зводиться як до сукупності наявних ресурсів підприємства, так і до результату виробничих і економічних відносин, які виникають між суб'єктами господарювання.

Методологія оцінки фінансового потенціалу підприємства має за мету означити його змістовне наповнення та, спираючись на систему оціночних домінантів, підходів, методів, показників, проаналізувати склад і динаміку змін його якісних та кількісних параметрів (рис. 1). При цьому варто зазначити, що, на відміну від теорії та концепції, методологія не дає нового знання та не є практичним підґрунтям, проте вона розвиває такі наукові домінанти, без яких науковий розвиток неможливий взагалі.

Враховуючи те, що жорсткі умови бізнес-оточення ставлять перед підприємцями нелегку задачу економічного виживання та стратегічного розвитку, змістовне наповнення категорії «фінансовий потенціал підприємства» вимагає кардинального переосмислення та поглиблення. Тому, на наш погляд, умовою не тільки виживання підприємства, а й його успішного функціонування є створення конкурентних переваг, аспектом забезпечення яких є ринкові фактори успіху та ключові компетенції.

Поряд з цим цілком очевидним та безперечним є той факт, що в умовах інноваційного розвитку увага інвесторів сконцентрована на ринковій вартості потенційних реципієнтів та їх спроможності нарощувати вартість бізнесу в довгостроковій перспективі, що завжди може запобігти відпливу капіталу в руки конкурентів. Саме це і визначає стратегічний напрямок розвитку фінансової діяльності переважної кількості вітчизняних підприємств у контексті управління фінансовою безпекою їх діяльності в довгостроковому періоді. З огляду на це, ми вважаємо за доцільне розглядати фінансовий потенціал підприємства з позиції його здатності створювати конкурентні переваги задля максимізації ринкової вартості бізнесу як головного критерію його інвестиційної привабливості та фінансового захисту його бізнес-інтересів.

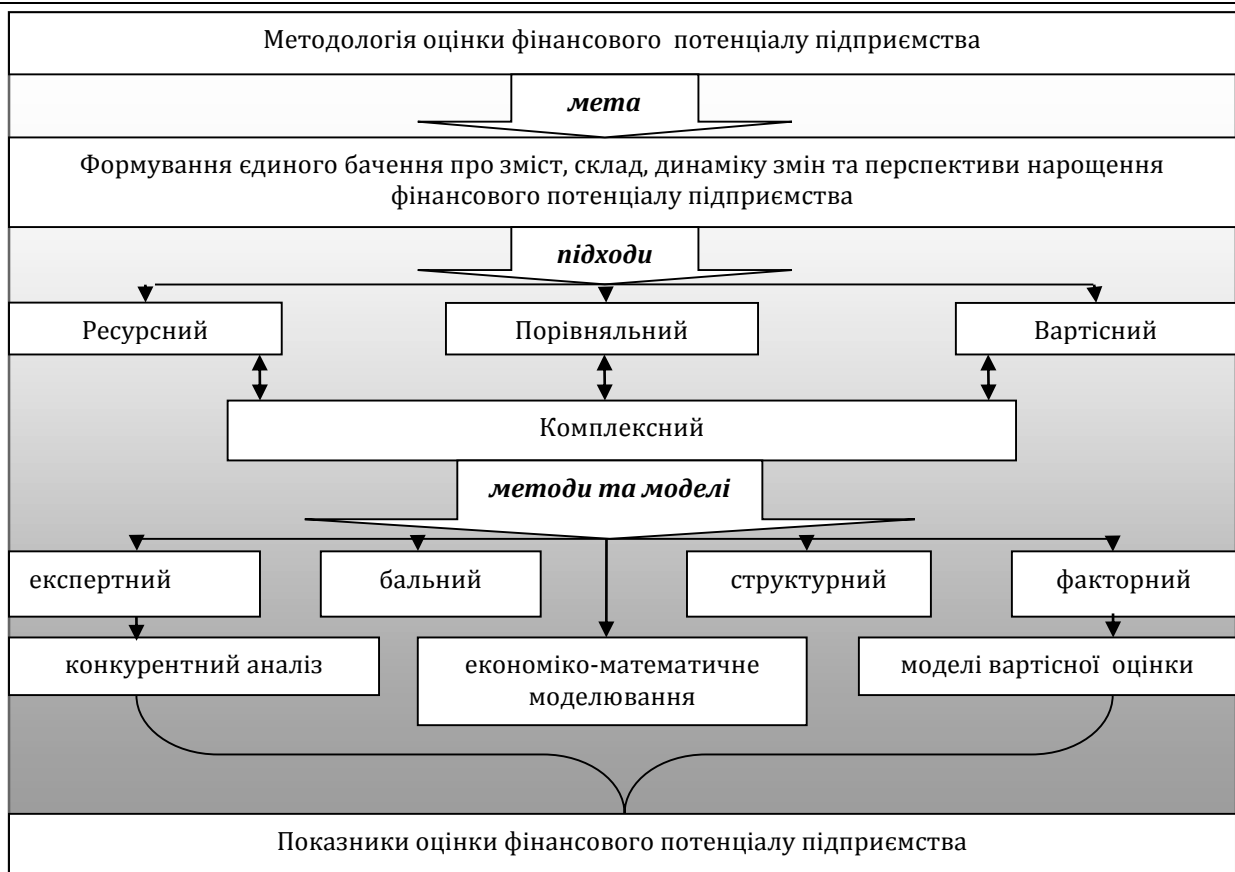

Рис.1. Зміст методології оцінки фінансового потенціалу підприємства

При цьому варто підкреслити, що саме ресурсна концепція виступає джерелом створення конкурентних переваг, адже за ресурсним складом підприємства є відмінними один від одного та унікальними. Проте здатність фінансових ресурсів трансформуватися в процесі виробництва в додану вартість вимагає застосування підходу, заснованого на вартісному мисленні, яким і є вартісний підхід.

На наш погляд, вартісний підхід – це принципово нова ідеологія оцінювання фінансового потенціалу підприємства, адже вже сьогодні традиційна концепція управління бізнесом, що спирається на зіставлення економічних результатів з аналогічними базовими показниками, переходить до довгострокового прогнозу фінансових потоків і неперервного моніторингу вартісних індикаторів. Здатність підприємства створювати вартість шляхом ефективного використання наявних фінансових ресурсів продукує принципово нову площину ключової компетентності, що і є джерелом формування конкурентної переваги, яку неможливо копіювати та реалізувати конкурентами.

Можливість застосування категоріального апарату, а також загальноприйнятих методик оцінки фінансового потенціалу країни та регіону впорядковує та полегшує методологію його оцінки на рівні підприємства. Так, класичними підходами до оцінки фінансового потенціалу підприємства, як підтвердив аналіз сучасних теоретико-методичних напрацювань [1-15], є аналіз сукупності фінансових ресурсів, якими володіє підприємство, та оцінка рівня його використання. Зазвичай ці підходи класифікують на ресурсний та результатний. Проте, за логікою нашого дослідження, сьогодні результатний підхід поступово віддає свої позиції вартісному, оскільки за вартісною природою фінансові ресурси підприємства в процесі трансформації проходять стадії формування, відтворення та використання, що характеризує рух капіталу, оптимальна структуризація якого відіграє важливу роль у створенні ринкової вартості бізнесу.

У контурах ресурсного підходу ключовими елементами є наявні фінансові ресурси та приховані здібності (компетенції) підприємства, між якими прослідковується пряма залежність: фінансові ресурси виступають джерелом створення здібностей підприємства, а здібності – джерелом формування його конкурентної переваги.

Таким чином, базовою одиницею аналізу ресурсного підходу виступають фінансові ресурси, характерними ознаками реалізації яких є приховані здібності підприємства, що дають йому можливість раціональніше за конкурентів використовувати класичний набір факторів виробництва, створюючи тим самим конкурентні переваги. Оптимальним сценарієм нарощення фінансового потенціалу підприємства за ресурсним підходом є пошук балансу між його наявними ресурсами та прихованими здібностями.

Проте неможливість проведення оцінки відповідності фінансового потенціалу підприємства з параметрами, які визначають його ефективну реалізацію, є головним обмеженням ресурсного підходу, адже він здебільшого орієнтує на фактичний облік акумулювання всіх фінансових ресурсів підприємства без урахування властивостей їх використання та вимог до відтворення та нарощення. Тому вказані обмеження й усуває вартісний підхід, який зазвичай називають вартісно-орієнтованим.

Поряд з цим для оцінювання вартості бізнесу широкого використання набуває порівняльний підхід, доцільність якого зумовлена необхідністю проведення оцінки підприємств-аналогів. Перевагами порівняльного підходу є простота розуміння в застосуванні, статистична аргументованість та надійність результатів.

Оцінка фінансового потенціалу на базі порівняльного підходу відбувається на основі зіставлення його параметрів з підприємствами-аналогами або нормативними показниками, що дає змогу означити місце підприємства на вітчизняному ринку фінансових послуг і повноту використання його конкурентних компетенцій. Поряд з цим, цей підхід дає можливість оцінити радіус розвиненості підприємства та діапазон використання його реальних можливостей. Усе ж застосування порівняльного підходу не завжди є здійсненим і виправданим, адже інформація, необхідна для обчислення певних показників, інколи є недоступною або закритою, тому оцінка фінансового потенціалу підприємства може бути частковою.

Повноцінне врахування всіх питань щодо формування, реалізації та нарощення фінансового потенціалу підприємства можливе на базі комплексного підходу, який широко використовується на основі часткового застосування перерахованих вище підходів, що при оцінці різних складових фінансового потенціалу підприємства органічно доповнюють один одного. Головна вада – трудомісткість, пов'язана з тривалим опрацюванням інформаційних джерел та необхідністю проведення ґрунтовних попередніх розрахунків.

Комплексний підхід сприяє отриманню оцінки за різними детермінантами та векторами використання фінансового потенціалу, означенню «вузьких» місць у його реалізації та здатен стати підґрунтям для формування визначеної програми заходів щодо нарощення його обсягів. Суттєвим обмеженням підходу є проблема вибору локальних цілей і множини критеріїв, які обтяжують постановку та реалізацію єдиної стратегії формування й нарощування фінансового потенціалу підприємства. Тому саме оптимізація кількості оціночних показників та результативне комбінування найбільш раціональних часткових методологічних прийомів є пріоритетним завданням цього підходу.

Таким чином, саме комплексний підхід, як на наш погляд, є найбільш слушним для оцінки фінансового потенціалу підприємства, адже враховує всі площини, критерії та детермінанти його ефективної реалізації.

Комплексний підхід до оцінювання фінансового потенціалу підприємства конкретизується через сукупність наступних принципів:

- цілеорієнтованості для чіткого виділення меж між оцінюваним об'єктом, адресністю висновків та їх конкретизованістю;
- наукової обґрунтованості для врахування об'єктивних умов і характерних особливостей підприємства, тенденцій економічного та науково-технічного розвитку та дії законів;
- системності для аналізу об'єкта як цілісної системи, де ознака кожного структурного елементу визначається його місцем у системі;
- багаторівневості для аналізу об'єкта як одного цілого або як системи взаємопов'язаних складових;
- достовірності для використання доступних вихідних даних, простих у розумінні показників;
- адекватності об'єктивним закономірностям та тенденціям розвитку для зосередження уваги на реальних тенденціях, а згодом – на створенні теоретичної основи стратегічного розвитку;
- універсальності для можливості застосовувати систему показників різними підприємствами з урахуванням їх особливостей розвитку;
- комплексності для поєднання різних методичних підходів до оцінки, що дасть можливість здійснювати різноаспектну оцінку об'єкта.

Використання кожного з розглянутих підходів насамперед залежить від мети оцінки фінансового потенціалу, тому що саме вона окреслює потрібний рівень точності та, як результат, методичний інструментарій оцінки.

У площині нашого дослідження, як уже було зазначено нами раніше, такою ціллю має бути означення єдиного бачення змісту, складу, динаміки змін та можливостей нарощування фінансового потенціалу підприємства, досягнення якого стане інформаційним полем для вибору стратегії фінансового розвитку за найкращим використанням наявних фінансових ресурсів та його прихованих здібностей підприємства стосовно зовнішніх можливостей.

У контурах окресленої мети та бажаного результату оцінка фінансового потенціалу підприємства надасть певну інформацію про його:

- структуру ресурсного складу;

-
- оцінку сукупності фінансових ресурсів і здібностей відносно до конкурентного оточення та створення стійкої конкурентної переваги;
 - визначення ресурсних дефіцитів та необхідного обсягу інвестиційних потоків для вдосконалення та підсилення ресурсної бази;
 - визначення ресурсного надлишку, який необхідно усунути;
 - виявлення ключових компетенцій;
 - визначення розриву в ресурсах і компетенціях;
 - оцінку ринкової вартості бізнесу та спроможності підприємства до її максимізації;
 - визначення стратегії створення детермінант ринкового успіху.

Таким чином, оцінка фінансового потенціалу підприємства в межах комплексного підходу повинна проводитися на основі використання сукупності показників, що характеризуються як кількістю та якістю наявних ресурсів, залучених у систему фінансового руху підприємства, так і його прихованими здібностями до створення конкурентних переваг. Перелік оціночних показників визначається методичним інструментарієм обраного підходу, до якого відноситься експертний метод, бальний метод, конкурентний аналіз або метод аналогій, факторний аналіз, структурний аналіз, економіко-математичне моделювання, моделі оцінювання ринкової вартості бізнесу (VBM, EVA, SVA, MVA, EBO) та інші.

Вибір системи оціночних показників фінансового потенціалу підприємства викликає дискусійність з приводу оптимізації їх кількості та якості. Одні науковці наголошують, що оцінка фінансового потенціалу має бути здійснена тільки шляхом застосування системи показників, другі, навпаки, прагнуть її звести до узагальнювального інтегрального показника, проте більшість з них єдиної думки проте, що оцінка потенціалу повинна мати комплексний характер.

Відносно вибору між узагальнювальним інтегральним показником та сукупністю показників оцінки фінансового потенціалу підприємства ми готові прийняти та підтримати думку дослідників щодо використання системи оціночних показників і при цьому не вимагаємо їх неодмінного зведення до інтегрального показника, адже сконструйований на будь-яких засадах інтегральний показник оцінки фінансового потенціалу підприємства, на нашу думку, не здатен врахувати всі специфічні особливості його економічного розвитку.

З огляду на це, знову підкреслюємо значущість симбіозу ресурсного та вартісного підходів, де процес створення вартості передбачає здійснення декомпозиції основних елементів фінансових ресурсів для подальшої їх реконфігурації у площині фінансових аспектів вартості. Тому пропонуємо використовувати систему показників вимірювання вартості підприємства на основі ресурсних факторів її створення.

Детальний розгляд системи показників оцінки фінансового потенціалу підприємства потребує окремого дослідження й окреслює площину подальших пошуків.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведені дослідження дають підставу для висновку, що за сучасних ринкових умов розвитку фінансовий потенціал підприємства варто розглядати як здатність підприємства створювати конкурентні переваги задля максимізації ринкової вартості бізнесу, аспектом забезпечення яких є детермінанти ринкового успіху та ключові компетенції. Встановлено, що повноцінне врахування всіх питань щодо формування, реалізації та нарощення фінансового потенціалу підприємства можна добути на базі комплексного підходу, який широко використовується на основі часткового застосування ресурсного, вартісного та порівняльного підходів, що при оцінці різних складових економічного потенціалу підприємства органічно доповнюють один одного.

Список літератури

1. Гришова, І. Ю. Оцінювання чинників формування фінансового потенціалу аграрного виробництва [Текст] / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй, В. В. Кужель // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 10(172). – С.169-172.
2. Андрійчук, В. Г. Капіталізація сільськогосподарства: стан та економічне регулювання розвитку [Текст] : [монографія] / В. Г. Андрійчук. – Ніжин: ТОВ В-во «Аспект – Поліграф», 2007. – 216 с.
3. Гришова, І. Ю. Теоретико-методологічні аспекти розвитку концепції фінансово-економічного захисту підприємств в аграрній сфері / М. Я. Дем'яненко, І. Ю. Гришова // Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics, management and social development. Environmental protection collection – Chernihiv : CNUT, 2015. –р. 107-110.
4. Дем'яненко, С. І. Менеджмент аграрних підприємств [Текст] : навч. посібник / С. І. Дем'яненко. – К.: КНЕУ, 2005. – 347 с.
5. Дем'яненко, М. Я. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика): [монографія] / М. Я. Дем'яненко, О. Є. Гудзь, П. А. Стецюк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 302 с.

6. Інвестиційний розвиток сільського господарства Київської області [Текст] / [Ю. О. Лупенко, М. І. Кісіль, Кожем'якіна М. Ю. та ін.]; за ред. М. І. Кісіля. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. – 86 с.
7. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи / [Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік, О. Г. Шпикулян та ін.]. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2014. – 516 с.
8. Краснокутська, Н. С. Методологічні основи оцінювання реалізації потенціалу підприємства [Текст] / Н. С. Краснокутська // Академічний огляд. – 2010. – № 1 (32). – С. 67-72.
9. Крюкова, І. О. Ресурсний потенціал аграрних підприємств та комплекс заходів з його відтворення і раціонального використання [Текст] / І. О. Крюкова // Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». – № 3. – Харків, 2007. – С. 94-98.
10. Лупенко, Ю. О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка – К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. – 182 с.
11. Шабатура, Т. С. Зміцнення фінансової складової економічної безпеки підприємства [Текст] / І. Ю. Гришова, Т. С. Шабатура // Облік і фінанси. – №1. – 2013. – С. 99-105.
12. Саблук, П. Т. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві [Текст] / П. Т. Саблук, М. Ю. Коденська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 46 с.
13. Хома, І. Б. Економіко-математичні методи аналізу діяльності підприємств [Текст] : навч.-метод. посіб. / І. Б. Хома, В. В. Турко. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 328 с.
14. Чумак, Л. Ф. Фактори впливу на формування конкурентоспроможного потенціалу підприємства [Текст] / Л. Ф. Чумак // Економіка и управление. – № 1. – 2013. – С. 62.
15. Чупіс, А. В. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства [Текст] : науково-методичне видання / [А. В. Чупіс, М. Х. Корецький, О. Л. Кашенко та ін.]. – Суми: Довкілля, 2001. – 404 с.

References

1. Hryshova, I. Yu., Mytaii, O. V. & Kuzhel, V. V. (2015). Otsiniuvannia chynnykiv formuvannia finansovoho potentsialu ahrarnoho vyrobnytstva. Aktualni problemy ekonomiky, 10(172), 169-172.
2. Andriichuk, V. H. (2007). Kapitalizatsiia silskohohospodarstva: stan ta ekonomichne rehuliuвання rozvytku. Nizhyn: Aspekt – Polihraf.
3. Dem'yanenko, M. Ya. & Hryshova, I. Yu. (2015). Teoretyko-metodolohichni aspekty rozvytku kontseptsii finansovo-ekonomichnoho zakhystu pidpriemstv v ahrarnii sferi. Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics, management and social development. Environmental protection collection. Chernihiv : CNUT. 107-110.
4. Demianenko, S. I. (2005). Menedzhment ahrarnykh pidpriemstv. Kyiv: KNEU.
5. Demianenko, M. Ya., Hudz O. Ye. & Stetsiuk, P. A. (2008). Otsinka kredytopromozhnosti ahroformuvan (teoriia ta praktyka). Kyiv: NNTs IAE.
6. Lupenko, Yu. O., Kisil, M. I. & Kozhemiakina M. Yu. (2012). Investytsiinyi rozvytok silskoho hospodarstva Kyivskoi oblasti. Kyiv: IAE.
7. Lupenko, Yu. O., Malik, M. Y. & Shpykulian, O. H. (2014). Innovatsiine zabezpechennia rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy: problemy ta perspektyvy. Kyiv: IAE.
8. Krasnokutska, N. S. (2010). Metodolohichni osnovy otsiniuvannia realizatsii potentsialu pidpriemstva. Akademichnyi ohliad, 1 (32), 67-72.
9. Kriukova, I. O. (2007). Resursnyi potentsial ahrarnykh pidpriemstv ta kompleks zakhodiv z yoho vidtvorennia i ratsionalnogo vykorystannia. Visnyk KhNAU. Seriiia «Ekonomika APK i pryrodokorystuvannia», 3, 94-98.
10. Lupenko, Yu. O. & Mesel-Veseliaka, V. Ya. (2012). Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku. Kyiv: IAE.
11. Hryshova, I. Yu. & Shabatura, T. S. (2013). Zmitsnennia finansovoi skladovoi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. Oblik i finansy, 1, 99-105.
12. Sabluk, P. T. & Kodenska, M. Yu. (2012). Kontseptualni zasady rozrobky i realizatsii investytsiinykh prohran v ahrarno-promyslovomu vyrobnytstvi. Kyiv: NNTs IAE.
13. Khoma, I. B. & Turko, V. V. (2008). Ekonomiko-matematychni metody analizu diialnosti pidpriemstv. Lviv: Lvivska politekhnikha..
14. Chumak, L. F. (2013). Faktory vplyvu na formuvannia konkurentospromozhnoho potentsialu pidpriemstva. Ekonomika s upravlenye, 1, 62.
15. Chupis, A. V., Koretskyi, Kh. & Kashenko, O. L. (2001). Otsinka, analiz, planuvannia finansovoho stanovyshcha pidpriemstva. Sumy: Dovkillia.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2015 р.